

**MEDYADA YER ALAN BAZI HABERLERİN, MASUMİYET KARİNESİNİ
İHLAL ETTİĞİ İDDİALARININ ARAŞTIRILMASI İLE İLGİLİ
İNCELEME RAPORU**

I-BASLANGIC

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun, 05 Şubat 2009 tarihli 22'inci toplantısında aldığı karar doğrultusunda, "Medyada Yer Alan Bazı Haberlerin Masumiyet Karinesini İhlal Ettiği İddialarının Araştırılması" amacıyla Kırklareli Milletvekili Ahmet Gökhan SARIÇAM, İstanbul Milletvekili Halide İNCEKARA, Sivas Milletvekili Malik Ecder ÖZDEMİR, İzmir Milletvekili Şenol BAL ve İstanbul Milletvekili Ayşe Jale AĞIRBAŞ'tan oluşan bir alt komisyon kurulmuştur. Alt Komisyon, Kırklareli Milletvekili Ahmet Gökhan SARIÇAM'ı başkan seçmiş ve çalışmalarına başlamıştır.

22 Ekim 2009 tarihli 32. komisyon toplantısında İstanbul Milletvekili Halide İNCEKARA'nın komisyon üyeliğinden ayrılması nedeniyle boşalan üyeliğe İstanbul Milletvekili Edibe SÖZEN seçilmiştir.

Komisyona Mülkiye Başmüfettişi Mehmet FİRİK, Adalet Müfettişi (Cumhuriyet Savcısı) Mecit Gürsoy ve Hâkim Dr. Murat YARDIMCI eşlik etmiştir.

II. BAŞVURUCU

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, herhangi bir başvuruyu beklemeden re'sen bu konuyu inceleme kararı almıştır.

III.RAPORTÖR

Adalet Müfettişi (C.Savcısı) Mecit GÜRSOY.

IV. İNCELEMENİN AMACI

İncelemenin amacı, medyaların toplumu bilgilendirme, kamuoyu oluşturma ve olayları yorumlama görevlerini yerine getirirken ortaya çıkan suistimaller ve eksikliklerin tespiti ile 'hak ihlalleri'nin yaşanmaması için nelerin yapılması gerektiğini ve alınması gereken tedbirleri belirlemektir.

V. İNCELEME KONUSU VEYA KONULARI

Kamusal hizmet sorumluluk anlayışıyla görev yapan medyaların, yayınları sonucunda meydana gelen masumiyet karinesinin ihlali, incelemelerin konusunu oluşturmaktadır.

VI. İNCELEMEDE UYGULANAN YÖNTEM

Alt Komisyon çalışmalarında;

- a) Konuyla ilgili uluslar arası ve ulusal mevzuatın incelenmesinin yanında,
- b) Komisyon toplantı salonuna,

Medya temsilcilerinden;

- Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İbrahim YILDIZ,
- NTV Genel Yayın Yönetmeni Ömer ÖZGÜNER,
- SHOW TV Genel Yayın Yönetmeni Murat DEMİREL,
- Kanal D ve CNN Türk Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Ali BİRAND,
- Zaman Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ekrem DUMANLI,

Meslek kuruluşu temsilcilerinden;

- Basın Konseyi Başkanı ve Hürriyet Gazetesi Başyazarı Oktay EKŞİ,
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanı Prof. Dr. Davut DURSUN,
- Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği (RATEM) Yönetim Kurulu Başkanı Yusuf GÜRSOY,
- Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği (RATEM) Yönetim Kurulu Başkanı Yardımcısı Dursun GÜLERYÜZ,
- Televizyon Yayıncıları Derneği Başkanı Dr. Hidayet KARACA,

İletişim ve hukuk akademisyenlerinden;

- Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Naci BOSTANCI,
- İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Televizyon Gazeteciliği Program Koordinatörü ve Radikal Gazetesi Yazarı Prof. Dr. Haluk ŞAHİN,
- Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Hasan TUNÇ,
- Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Orhan GÖKÇE,

Adalet Bakanlığından;

- Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Tetkik Hakimi Sinan YILMAZ,
- Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tetkik Hâkimi Mehmet ÇALIŞIR,

Medyada yer alan haberlerden mağdur olan (B.A.) ve avukatı Mehmet YAVUZ'u davet ederek konu hakkındaki bilgi ve görüşlerine başvurmuştur.

VI. İNCELEME

Alt Komisyonumuzun, davet ettiği konuklarla yapmış olduğu görüşmeler, rapor sonucunda bulunan Ek'lerde yayınlanmıştır.

VI. TAHLİL VE DEĞERLENDİRME

Demokratik, özgürlükçü ve insan haklarına dayalı sistemlerde medyalar, halkın olaylardan haberdar olmasını sağlayacak en önemli araçlardır. Medya her geçen gün hayatımıza daha fazla girerek etkisini ve işlevini artırırken, toplumsal değişim ve dönüşümün doğal bir sonucu 'yabancılaşma' ve 'yalnızlaşma' gibi sosyolojik süreçlere hız kazandırmış, ancak aynı zamanda da insanların vazgeçilmez dostu konumuna gelmiştir. Medya-toplum karşılıklı ilişkisinde ise teknolojik değişimler yanında, kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasi değişimler ve dönüşümler de ister istemez ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda görülen değişimler bir taraftan iletişim alanındaki gelişmeleri beslerken, diğer taraftan iletişim alanındaki yeni oluşumlardan etkilenmiştir. Bu nedenle, toplumsal alandaki anlayış ve değerlerin zamanla değişmesinin yanında medyanın kurumsallaşması ve medya sahiplerinin iş hayatının değişik alanlarında faaliyet göstermesi bir kısım tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Medyanın dördüncü güç olmaktan çıkıp, güçlerin medyası haline dönüşmesi veya birinci güç haline gelme gayreti herkes tarafından açıkça dile getirilen en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Giderek medyanın haber verme veya haber yayınlama anlayışında değişiklikler olmuş, yalan haber, manipülasyon (yönlendirme) amaçlı haber, özel hayatın gizliliğinin ihlali, kişisel çıkarlar, kamu yararının göz ardı edilmesi, masumiyet karinesinin ihlali gibi bir dizi 'mesleğe özel' sorunlar baş göstermiştir.

Alt komisyonumuzun çalışma alanına giren medyada yer alan bazı haberler aracılığıyla masumiyet karinesini ihlal edilmesini incelerken **basın özgürlüğü ve masumiyet karinesi** gibi kavramlara kısa da olsa açıklık getirmek gerekmektedir.

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Basın veya iletişim özgürlüğü, ifade özgürlüğüne sıkı sıkıya bağlı bir kavramdır ve iletişim özgürlüğü Anayasanın vazgeçilmez kuralıdır. Çoğu zaman özgürlük ve düşünce, ifade özgürlükleri ile iç içe girmiştir. Düşüncenin açığa vurulması eylemi iletişim özgürlüğü olarak nitelendirilirse, iletişim özgürlüğünün de ön koşulu 'düşünce özgürlüğü'dür, demek yerinde olur.

İfade özgürlüğü, uluslararası alanda ilk olarak 1776 tarihli Birleşik Devletler Bağımsızlık Bildirgesi'nde kullanılmış, ardından 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesi'nde düzenlenmiş ve sınırları çizilmiştir. Daha sonraki yıllarda da konu ile ilgili birçok uluslararası bildirme yayınlanarak, mevcut düzenlemelerle pekiştirilmiştir. 1966 tarihli Birleşmiş Milletler Vatandaşlık ve Siyasi Haklar İçin Uluslararası Sözleşme ile 1978 tarihli UNESCO'nun Kitle İletişim Araçlarına İlişkin Temel İlkeler Bildirgesi bu alanda evrensel kural koymuştur. Kurala göre; *"Kamunun bilgi edinebilmesini güvence altına almak, kamunun kullanacağı bilgi kaynak ve araçlarının çeşitliliği ile olur. Böylece, her bireyin gerçeklerin doğruluğunu araştırabilmesi ve olayları yansız olarak değerlendirebilmesi sağlanır. Bu yüzden gazetecilerin haber verme özgürlüğü ve bilgi toplayabilmek için her türlü olanakları bulunmalıdır"*. Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde düşünce ve basın özgürlüğü düzenlenmiştir. Anayasa'nın 90. maddesindeki düzenleme nedeniyle uluslararası sözleşme hükümleri de iç hukukumuzda doğrudan uygulama alanı bulmaktadır.

Anayasamızın 25. maddesinde *"Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz"* denilmek suretiyle düşünce özgürlüğünün 'soyut yönü' belirtilmiştir. Özgürlüğün 'somut yönü' ise Anayasamızın 26. maddesinde *"Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.."* şeklinde ifade edilmiştir. Düşünce özgürlüğünün zorunlu bir sonucu olan basın özgürlüğü de Anayasamızın 28-32. maddelerinde geniş olarak düzenleme alanı bulmuştur.

Anayasamızın 26, 27 ve 28. maddelerine uygun olarak yürürlükte bulunan, Basın Kanun'unun 3. maddesi ise *"Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir."*

Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlakının, milli

Türkiye Büyük Millet Meclisi... İNCELEME RAPORU... İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir.” hükmünü içermektedir.

Görsel ve işitsel basın ile iletişim özgürlüğünün kapsamı da, 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’da belirlenmiştir.

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nde “*Herkes, bilgi edinme, haber alma, özgür düşünce, ifade ve serbest eleştiri hakkına sahiptir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılmasının başlıca yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklarından. Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esastır*” kuralı ‘insan ve yurttaş hakkı’ başlığı altında düzenlenmiştir.

Düşünce ve ifade özgürlüğü Anayasa tarafından hüküm altına alınıp bu hakkın kişilere tanınmış olması, basın özgürlüğü ile desteklenmemişse, bu gerçek bir ifade özgürlüğü anlamını taşımayacaktır. Çünkü düşünce özgürlüğü, düşüncenin başkaları ile paylaşıldığı an değer kazanır.

Çağdaş demokrasilerin vazgeçilmezi olan medyaların amacına uygun işlevini yerine getirmesi durumunda demokratik sisteme yapacağı katkılar göz ardı edilemez. Kendini yönetecek halkın sürekli, kapsamlı ve doğru olarak bilgilendirilmesi gerekir. Aksi takdirde, demokrasinin iyi işlemesi tam olarak mümkün ol/a/maz. Ayrıca, sadece bilgilendirme de yeterli değildir. Karmaşık ilişkiler ağında bilgilendirmenin nasıl bir çerçeve içerisinde anlaşılacağı konusunda vatandaşların aydınlatılması da gerekmektedir ki, bu da medyaya ‘yorum’ ve ‘eleştiri’ görevini de yüklemektedir. Zira, demokrasi sadece insanların bilgilendirildikleri değil, tartışmalara bizzat katılıp tartışmanın bir parçası oldukları bir siyasal düzendir ve toplumun tartışma platformlarına ihtiyacı vardır.

Medyanın bilgi ve habere ulaşma, onu halka ileterek kamuoyu oluşumuna katkıda bulunma, bazı konuları düşündürme ve tartışmaya sevk etme yanında, ‘denetim’, ‘gözetim’ ve ‘eleştiride bulunma’ görevleri de vardır. Nitekim Yargıtay 4. Hukuk Dairesi’nin bir kararında şöyle denilmektedir: “*...Bilindiği gibi basının başlıca görevlerinden birisi ve en önemlisi zamanında gereken ayrıntılarıyla ve doğru olarak ulaştırılmasında kamu yararı bulunan haberleri toplayarak halka, topluma ulaştırmak, böylece toplumun düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu sağlamak, kamu gücünü elinde tutanlar üzerinde toplumun denetiminde aracı olmaktır...*”

Demokrasinin yaşayabilmesi, insan haklarının yaygınlaşıp zenginleşebilmesi ve hukuk devletinin kökleşmesi bakımından birçok denetim şekli mümkün olmakla birlikte

en önemli denetim, kamuoyu denetimidir. Herhangi bir konuda duyarlılık oluşturarak kamuoyunu harekete geçirmek bakımından medya, hayati bir öneme sahiptir. Meydana gelen olumlu ve doğru eylem biçimlerini halka aktarma yanında medya, siyasal, toplumsal ve ekonomik yaşamda gördüğü yanlışlık, yetersizlik ve usulsüzlükleri de topluma yansıtarak kamuoyunu bilgilendirme ve toplumda ortak akıl, ortak düşünce gibi ortak hassasiyetlerin gelişmesine de katkıda bulunur.

Medyanın topluma haber verme hakkının bulunması yanında, bireylerin de gelişen olaylardan haberdar olma hakkı vardır. Süreçte esas unsur, bireyin ve toplumun bilgi edinme, haber alma hak ve özgürlüğünün işlerlik kazanması ve toplumun denetim mekanizmasına dâhil edilmesini sağlamak olmalıdır. İletişim özgürlüğü, medyanın haber yapma özgürlüğü yanında toplumun haber alma özgürlüğünü de kapsar. Tüm bunların gerçekleşmesinin basın özgürlüğünden geçtiği izahtan varestedir.

Bu konuda da Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 26/01/2009 tarihinde verdiği bir kararda “*Basın özgürlüğü Anayasanın 28. maddesi ile 5187 sayılı Basın Kanunu’nun 1. ve 3. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerde basının özgürce yayın yapmasının güvence altına alındığı görülmektedir. Basına sağlanan güvencenin amacı; toplumun sağlıklı, mutlu ve güvenlik içinde yaşayabilmesini gerçekleştirmektir. Bu durum da halkın dünyada ve özellikle içinde yaşadığı toplumda meydana gelen ve toplumu ilgilendiren konularda bilgi sahibi olması ile olanaklıdır. Basın olayları izleme, araştırma, değerlendirme, yayma ve böylece kişileri bilgilendirme, öğretme, aydınlatma ve yönlendirmede yetkili ve aynı zamanda sorumludur. Basının bu nedenle ayrı bir konumu bulunmaktadır. Bunun içindir ki, bu tür davaların çözüme kavuşturulmasında ayrı ölçütlerin koşul olarak aranması, genel durumlarda ki hukuka aykırılık teşkil eden eylemlerin değerlendirilmesinden farklı bir yöntemin izlenmesi gerekmektedir. Basın dışı bir olaydaki davranış biçiminin hukuka aykırılık oluşturduğunun kabul edildiği durumlarda, basın yoluyla yapılan bir yayındaki olay hukuka aykırılık oluşturmayabilir.”*

Basın özgürlüğünün olmadığı, çeşitli düşünce ve görüşlerin basın yoluyla paylaşılmadığı bir ortamda bireyler, değişik fikirlerden ve onların sağlayacağı zenginliklerden yoksun kalacak, ortaya atılan bir düşüncenin farklı fikirlerle test edilip tartışılmasına fırsat tanınmamış olacaktır. Basın özgürlüğünü sınırlandırmak, aynı zamanda düşünce ve ifade özgürlüğünü sınırlandırmak anlamına gelir. Zira düşüncelerin başka düşüncelerle etkileşime girmesi, yaşanan olaylar hakkında daha esnek tutumlar ve davranışlar gösterilmesini sağlar.

Ayrıca medya genel olarak gençlerin ve çocukların sosyalleşmesi sürecinde, toplumsal değerlerin, siyasal kültürün ve demokratik değerlerin aktarılmasında ve benimsetilmesinde hayati bir rol oynar. Bunların yanında, büyük önemi haiz olan insan hakları ve demokratik rejimlerin tesisi ve yerleşik hale gelmesi bakımından önemli bir fonksiyon icra eder.

Medyanın sahip olduğu özgürlük sınırsız değildir. Haberde ya da işlenen konular da, kişisel onur ve saygınlıklar zarar görmemelidir. Haberin verilmiş biçimi ile habere konu olan eleştiride objektif sınırlar aşılmamalı ve kişilere yönelik kötülleme, karalama gibi haksız muamelelerden kaçınılmalıdır. Bu türden haberler, basın özgürlüğü veya kişilerin bilgi edinme hakkı ile gerekçelendirilemez. Lakin, bütün hak alanlarında olduğu gibi ifade özgürlüğü alanının da istismar edildiği aşikârdır. İstismarın, medya tarafından yapılması ‘basın suç/u/ları’ dediğimiz süreçleri karşımıza çıkarmaktadır. Suçun olduğu her yerde ceza da vardır ve cezanın olması hukuki bir zorunluluktur. Basın özgürlüğü ilkesiz bir özgürlük anlamına gelmez; özgürlüğün olması için, medya karşısında kişiler olduğunu bilmelidir, zira hiçbir özgürlük tek başına değildir. Özgürlük başkalarının da olduğu bir dünyada varolmaktır. Basın özgürlüğü esasen medyayı koruma altına alır, medyalar da bireylerin kişilik haklarını korumalıdır.

KİŞİLİK HAKKI VE MASUMİYET KARİNESİ

Bireylerin doğru ve tarafsız bilgi edinmelerinde medyaların sorumluluğu tartışılmaz. Düşünce açıklama araçlarının en önemlisi olan medya, özgürlüğünü en geniş şekilde kullanırken, özgürlüğün tanımı ya da sınırları dahilinde eylem alanı oluşturulmalıdır. Aksi halde, kargaşa, karmaşıklık, hukukdışılık kendini gösterir. Medyanın kamusal alan oluşturma işlevi göz önüne alınırsa, bu yolla işlenen suçun cezasız kalması durumunda, mağdur olan kadar, toplumsal adaletin de sarsılması sözkonusudur.

Medya doğru haber vermeye çalışırken, aynı zamanda habere konu olan bireyin bir ‘kişi’ olmasından dolayı, kişinin sahip olduğu tüm hakları belirleyen kişilik haklarını korumak zorundadır. Kişi kavramı, kişiyi var eden, kişiliğini serbestçe geliştirmesini sağlayan, diğer kişilerden farklılığını ortaya koyan bütün değerler üzerindeki hakkıdır. Kişilik hakkı insanların kendilerine ait bir alandır ve bu alanın başkaları ile paylaşımı hak sahibinin kendi iradesi ve inisiyatifi ile olur. Bu iradeye aykırı olarak mahrem alana girilmesi, bu alana ilişkin bilgilerin ortaya çıkarılması kişinin onur ve saygınlığını toplum

içinde ortadan kaldıran veya zedeleyen saldırılardır ve kişilik hakkına saldırı olarak kabul edilir.

Anayasanın 20. maddesine göre; *"Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz."* Bu ilkenin ihlali halinde, eylem Türk Ceza Kanunu'na göre suç sayılacaktır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 8. maddesinin ilk fıkrası *"Her şahıs özel ve aile yaşamına, konutuna ve muhaberatına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir"* şeklinde düzenlenmiştir. İkinci fıkrada ise *"Bu hakların kullanılmasına resmi bir makamın müdahalesi demokratik bir toplumda ancak milli güvenlik, kamu huzuru, ülkenin iktisadi refahı, düzenin korunması için zorunlu ölçüde, kanunun izin vermesi şartıyla gerçekleşebilir"* ifadesini içermektedir. Burada kişilik hakları sadece kamusal alandan gelecek müdahaleleri değil, kişi ve kurumlardan gelecek ihlalleri de kapsamaktadır. Bu hak, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin 428 (1970) sayılı kararı ile kabul edilen Kitleli İletişim Araçları ve İnsan Hakları Bildirisi ile 'Bir kişinin hayatını minimum müdahaleyle yaşama hakkı' olarak tanımlamıştır. Bu bildiriye göre 'mahremiyet hakkı' esas olarak kişinin kendi hayatını en az müdahale ile sürdürmesinden ibarettir. Bu hak kişinin özel hayatını, aile ve ev hayatı ile yine kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü, onur ve itibarını korur.

Medya yoluyla yapılan kişilik hakkı ihlallerinde en sık rastlanan örneklerden biri mahkeme kararından önce bir kişinin suçlu ilan edilmesidir. Yargılama sürecinde, ceza kesinleşinceye kadar suçsuzluk esastır. 'Masumiyet karinesi' denilen bu kural, genel bir hukuk kuralıdır. Mahkemeler dışında, hangi kurum olursa olsun bir başka kurum tarafından insanların suçlu-gibi- yansıtılması da 'masumiyet karinesi' ilkesine aykırıdır.

Medya organlarının, adli haberleri veriş şekilleri bazı durumlarda masumiyet karinesine aykırılık teşkil edebilmektedir. 'Adil yargılama' yükümlülüğü, yargılamanın basın yargılamasına dönüşmesine engel olmak durumundadır. Aksi takdirde yargısız infaz yapılarak, suç şüphesi altında bulunan kişiler suçlu nitelendirilmektedir.

Medyanın kamuoyunu ilgilendiren olay ve davalara ilgi göstermesi doğası gereğidir. Ancak olaylar ve yargıya intikal etmiş davaların medyada veriliş biçimleri noktasında objektiflik kriterine uygun davranılmalıdır.

T.C. Anayasası'nın 38'nci maddesine göre *"Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz."* Bunun pratikte uygulanabilmesi ise soruşturma evresinin gizliliğine riayet etmeyi gerektirir ki bu CMK'nın 157. maddesinde düzenlenmiştir. Ayrıca Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 27. maddesinde

“Suçluluğu bir yargı hükmüne bağlanana kadar kişinin masumiyeti esastır ve soruşturma evresi gizlidir. Bu nedenle, soruşturma evresinde gözaltındaki bir kişinin ‘suçlu’ olarak kamuoyuna duyurulmasına, basın önüne çıkartılmasına, kişilerin basınla sorulu cevaplı görüştürülmelerine, görüntülerinin alınmasına, teşhir edilmelerine sebebiyet verilmez ve soruşturma evraki hiçbir şekilde yayımlanamaz.” hükmü vardır. Hükme göre, soruşturma ile ilgili bilgi ve belgelerin kamuoyu ile paylaşılmasının önüne geçilmek istenmiş, masumiyet karinesinin ihlal edilerek yargısız infazlar engellenmeye çalışılırken, soruşturmanın da sağlıklı bir şekilde yürütülerek delillerin güvence altına alınması amaçlanmıştır.

Ancak günümüz teknolojik şartlarında gizliliğin çok da kolay olmadığı görülmektedir. Hukuk gelişen olaylara göre tedbir alabilmeli ve kendisini yenilemelidir. Medyanın haber arama refleksi, toplumun olaylardan haberdar olma arzusu, iletişimin artık kontrol edilebilirlikten çıkması bazı bilgilerin de gizlenmesini imkânsız hale getirmiştir. Süreçte bilgi akışının kontrol edilememesi ve denetlenememesi, doğru ile yanlışın ayırt edilememesi sonucunu doğurmaktadır. Neyin gizli olacağını açık ve net ve yoruma imkân vermeyecek şekilde yasalar ile belirledikten sonra, hiçbir belge basından ve halktan gizlenmemelidir. Örneğin İsveç’te ifade özgürlüğünün uygulaması olarak kamu görevlilerinin basına bilgi ve belge vermeleri bir hak olarak görülmekte ve bu hak bilgilerin korunmasından daha önemli bulunmaktadır. Gazeteciye verilen bir belgenin kim tarafından sızdırıldığı araştırılmamaktadır. Gizlilik kararı alınmayan davaya ilişkin tüm bilgiler basına ve halka açıktır. Gizlilik kararı olan belgeler de isteyene verilmekte ancak gizlenmesi gereken bölümler ve kişisel bilgilerin üzeri kapatılmaktadır. Gizliliği olan bölümler dava dosyasının ekinde yer almakta ve ekler kilitli bir dolapta muhafaza edilmektedir. Soruşturma aşamasında basına ne tür bilgilerin verileceği ve hangilerinin verilmeyeceği soruşturmayı yürüten savcının takdirine bırakılmıştır. Savcı soruşturmanın güvenliği açısından sakıncalı olmayan bilgileri medyaya verebilir. Soruşturmayı tehlikeye sokacak bir takım gizli bilgileri ise saklayabilir. Gizli bir belgenin yayınlanması ise suç teşkil etmemekte, soruşturmanın gizliliğini ihlal gibi bir suç türü bulunmamaktadır. Bunun tek istisnası kişilik hakkının ihlalidir. Gizli bilgilerin sızdırılması konusunda, bilgiyi elinde bulunduran polis veya savcılık görevlileri etik açıdan daha dikkatli davranmaya davet edilmekte ve bu şekilde gizlilik korunmaya çalışılmaktadır.

Bu yöntemle medyanın bilgi kirliliği oluşturması engellenmekte ya da kısmen önüne geçilebilmekte, yargı da şeffaflık kriterlerine uygun davranarak güvenilirlik sorununu aşmaktadır.

KİŞİLİK HAKKI VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ DENGESİ

Medyanın görevini yerine getirebilmesi için demokrasinin gerektirdiği özgürlük anlayışından en geniş şekilde yararlanmasıyla birlikte, bu özgürlük tek taraflı algılanmamalı, haberi verenin hakları kadar, haber öznesinin hakları da dikkate alınmalı ve biri olmazsa diğerrinin olmayacağı unutulmamalıdır.

Medya vasıtasıyla yapılan ihlallerin etkisi ve hitap ettiği kesimin genişliği düşünüldüğünde, insanların göreceği zararın daha fazla olacağı muhakkaktır. İhlallerden doğacak zararın giderilmesi hukuk düzeninin işidir. Ancak hukuk düzeni bireyin haklarını korurken, düşünce ve ifade özgürlüğünün en etkin kullanım aracı olan ve Anayasal teminat altında bulunan basın özgürlüğünü de korumalıdır. Ancak kimi zaman kişilik hakkı ve basın özgürlüğü çatışma ortamına girebilmektedir. Hukuk düzeni, çatışan iki değeri aynı anda koruyamaz, ancak bunlardan birini tercih etmek durumundadır. Basın özgürlüğü dahilinde medya, gerçek işlevi bilgilendirme dışında bir eylem alanı geliştirse, hukukun tercihi şüphesiz kişi haklarını korumak olacaktır.

Gizli olan ilgi çekicidir. Medya okuyucusunun veya izleyicisinin gözünde ayrıcalıklı bir konuma gelebilmek için gizlinin peşine düşebilir. Bunun yanında sıra dışı ve skandal türü olaylar, dedikodu mahiyetinde bir takım haberler edinme talebi de her zaman olagelmıştır. Medyanın aynı zamanda ekonomik yanının da olduğu düşünüldüğünde daha çok okur veya izleyici için daha çok reklâm almak da medya hedefleri arasına girmektedir. Dolayısıyla medya haber ile birlikte merak duygusunu kaşıma, skandalları ortaya çıkarma, gizliyi ifşa etme gibi konulara da yönelir. İnsanların özel hayatına ait bilgiler medyada ne kadar çok yer alırsa izlenme ve okunma oranı da o ölçüde artar düşüncesi hakim görüştür. Medyanın hayatın gerçeklerine ya da görünür tarafına ilişkin anlatımları yeteri kadar ilgi çekmez hale gelmiştir. Ancak bu durum medyada özel alanların sınırlarını ihlal etmekle kalmamış, aynı zamanda özel alanları adeta kamusal alan haline getirmiştir.

Burada medyanın 'Haber' algısı da değişime uğramıştır. Eğer medya basit bir algılama koduyla ilginç-sıradan, biz-öteki, eğlenceli-absürd, kazanan-kaybeden, çatışmacı-uzlaşmacı, suçlu-suçsuz gibi ikili karşıtlardan birini veya birkaçını görüp - kendi yayın politikasınca- ona göre yayın yapmayı tercih ediyorsa sıkıntılı bir durum var

demektir. Bunun yanında, haberlerde olay, olgu, konu ya da söylemleri yansıtmaktan ziyade, medya mensuplarının kendi ideolojilerine uygun kurguladıkları senaryolarla çerçeveselendiriyorlarsa sorun daha da büyük demektir. Haberin verilişindeki 5N1K kuralı, yani “kim?”, “ne?”, “ne zaman?”, “nerede?”, “nasıl?”, “neden?” soruları ikinci plana itilip, ideolojik kurgular ön plana geçiyorsa, habere konu olan bireylerin mağdur olması da kaçınılmazdır.

İkili karşıtlıklara dayalı döngünün bir sonucu olarak da medyanın var oluş ortamı ile kişilik hakkı arasında temel çelişkiler doğmaktadır. Medya, bireyin mahremine girip onu açığa çıkararak ifşa edip insanın özelini bir tür yayın metaı haline getirirken, muhataplar da kendi kişilik haklarına müdahale edilerek gizli alanlarının alenileştirilip toplumsal itibarlarını yitirdiklerini belirtmektedirler. Bu durumda zaman zaman kişilik haklarına müdahale olmakta, bazen de basın özgürlüğü sınırlandırılmakta, neticede ise çatışan iki hukuki değer ortaya çıkmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin birbirleriyle çelişki içinde bulunduğu bu tür durumlar, hukuk üretmenin en zor olduğu anlar ve alanlardır ve burada ‘bir doğruya’ ulaşmak da mümkün değildir.

Kamusal bir faaliyet içinde bulunan medyaların olayları haberleştirerek yorumlaması ve eleştirmesi yasal çerçeveler ve kurallar içinde gerçekleşir. Yasalarda belirtilen kısıtlamaların uygulanmasında, doktriner görüşler ve yargı içtihatları çerçevesinde şu ölçütler belirlenmiştir: Öncelikle yapılan haberde aranan gerçeklik kriteridir, gerçeklik somut değil, olayın verildiği andaki olayın belirli biçimine uygunluktur. Haberde kamu yararı ve toplumsal ilgi, güncellik, konu ile ifade arasında düşünsel bağlılık kuralları bir arada bulunmalıdır. Yargıtay’ın pek çok kararında haber verme, yorum, uyarı ve eleştiri bu sınırlar içinde kaldığı sürece yapılan yayın hukuka uygun kabul edilmektedir. Aksi takdirde ortada bir kamu yararı olduğundan bahsedilemez ve bir hak ihlali söz konusudur. Kamu yararı ve toplumsal ilgi bu sorunun çözümünde kilit noktadır. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 26/01/2009 tarihli verdiği kararda *“Ne var ki basın özgürlüğü sınırsız olmayıp, yayınlarında Anayasanın Temel Hak ve Özgürlükler bölümü ile Türk Medeni Kanununun 24 ve 25. maddesinde yer alan ve yine özel yasalarla güvence altına alınmış bulunan kişilik haklarına saldırıda bulunmaması da yasal ve hukuki zorunluluktur. Basın özgürlüğü ile kişilik değerlerinin karşı karşıya geldiği durumlarda; hukuk düzeninin çatışan iki değeri aynı zamanda koruma altına alınması düşünülemez. Bu iki değerden birinin diğerine üstün tutulması gerektiği, bunun sonucunda da, daha az üstün olan yararın daha çok üstün tutulması gereken yarar karşısında o olayda ve o an için korumasız kalmasının uygunluğu kabul edilecektir.*

Türkiye Büyük Millet Meclisi... İNCELEME RAPORU... İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

Bunun için temel ölçüt kamu yararadır. Gerek yazılı ve gerekse görsel basın bu işlevini yerine getirirken, özellikle yayının gerçek olmasını, kamu yararı bulunmasını, toplumsal ilginin varlığını, konunun güncelliğini gözetmeli, haberi verirken özle biçim arasındaki dengeyi de korumalıdır. Yine basın objektif sınırlar içinde kalmak suretiyle yayın yapmalıdır. O anda ve görünürde var olup da sonradan gerçek olmadığı anlaşılan olayların yayınından da sorumlu tutulmamalıdır..”

Uluslararası ilkelerde medya meslek ahlakı ilkelerine göre, medya çalışanlarının en başta gelen görevi, olayları nesnel gerçekliğe bağlı kalarak, saptırmalara yol açmadan dürüst bir biçimde iletme biçiminde düzenlenmiştir. Haberin gerçek olmasıyla kastedilen, öncelikle habere konu olan olayın doğru olmasıdır. Zira, gerçeğe uygun olmayan bir haberin hukuka uygun olması mümkün değildir. Haberin her türlü sunumunda, bahsi geçen olaya sadık kalınmalıdır.

Yargıtay’ın bir kararında, haberin gerçek olması şartı şu şekilde ifade edilmiştir:

“Basın özgürlüğünün amacı, kamuyu ilgilendiren işlerde gerçeklere uygun haber vermeyi sağlamaktır. Basın yoluyla bir kimseye karşı ithamlar ileri sürülürken dayandıkları olayların gerçek olması gerekir. Öyle ki gazetecinin yayınladığı olayları araştırma görevi vardır. Basının sosyal önemi ve haberin kamuoyunda yaratacağı özel ölçüde derin tepkiler göz önünde bulundurulmalıdır. Şeref ve onur gibi değerlere ilişkin, toplumda gülünç duruma düşüren, hakkında nefret ya da hor görme duygularının beslenmesine ve bu yönde dürüst yurttaşlar gözünde küçülmesine yol açacak nitelikte haberin, ciddilik ve iyi inançla incelenip soruşturulmadan ve gerçeğe ne ölçüde uygun olduğu üzerinde durulmadan kamuoyuna sunulması hukuka aykırıdır.”

Pek çok Yargıtay kararında, yukarıdaki kararda da görüldüğü gibi, gerçeğe uygun haber verilmesine o denli önem verilmiştir ki, gazetecilere olayın doğruluğunu araştırma görevi yüklemiştir. Ancak burada sözü edilen araştırma yükümlülüğü somut gerçeklik anlamında değil, yayının yapıldığı andaki olayın beliriş biçimine uygunluk olarak anlaşılmalıdır. Bu durumda basından beklenen objektif sınırlar içinde hareket etmesi ve olayı bu sınırlar dâhilinde olduğu biçimiyle aktarmasıdır. O nedenle kişiye ilişkin haberlerde, gerçeğe aykırı bir haber vermenin o kişinin şeref ve onur gibi değerlerine verebileceği zarar göz önüne alınarak haberin gerçeğe uygunluğu iyi niyetle sorgulanmalıdır.

Sorun haberin sadece gerçek olmamasında ortaya çıkmamakta, haberin gerçek olması yanında, kullanılan dil ile yapılan yorumun, haberin gereği gibi sunulmaması noktasında da görülebilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin vermiş olduğu

Türkiye Büyük Millet Meclisi... İNCELEME RAPORU... İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

kararlara göre de gerçeklikten anlaşılması gereken bir ‘mutlak gerçek/lik’ değildir. Haberin gerçek olması ile haberin yayınlandığı anda, gazeteci bir bilginin doğru olduğuna inanması için yeterli nedene sahipse, cezalandırılmaması gerektiği yönünde kararları bulunmaktadır. *Sunday Times*/Birleşik Krallık kararında, haberin ‘bozulabilir ürün’ kategorisine girdiği, yayınlanmasının kısa bir süre için gecikmesinin bile haberin değeri ve ilginçliğini ortadan kaldıracacağı belirtilmiştir. İşte haberin bu niteliği, gazetecileri somut gerçekliği araştırma yükünden kurtarmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkeme’si, olayın verildiği haberle ilgili değerlendirmeyi yaparken, haberin inşası ve sunumunda ‘iyi niyet’ ve ‘kamu yararı’ aramaktadır. Bunların bir arada bulunması yanında, ifade özgürlüğü de korunmalıdır.

Haberin yapılış amacının altında gerçekliğin yanı sıra sansasyon yaratma düşüncesinin var olmaması da önem arz eder. Nitekim Hukuk Genel Kurulu aşağıdaki kararında bu hususu vurgulamaktadır.

“Haber kamuoyuna sunulmuş biçimi itibariyle de kamu yararı amacına hizmet etmelidir. Bir haberin, diğer bir haberle birlikte okuyucuda düşünsel aynılık hizmeti oluşturacak ifade ve bütünlük içinde verilmesinde kamu yararı amacının yerine, sansasyon yaratma, küçük düşürme, daha fazla tiraj sağlama gibi öznel amaçların öne çıkması durumunda da yayın hukuka aykırı olup, sorumluluk gerektirecektir.”

Böyle bir denge korunurken, olaylar şüphesiz ki hukuken ayrı değerlendirilecektir. Ancak bu değerlendirmelerde habere konu olan kişinin toplum içindeki statüsü de nazara alınmaktadır. Kamuya mal olmuş kişiler ile toplum tarafından tanınmayan kişilerin aynı değerlendirmeye tabi tutulmaması genel kabul gören bir ilkedir. Kişinin ünü, kamusal etkisi ve rolü çerçevesinde, kişilik hakkı sınırlarının daha esnek olması gerektiği, bu kişinin özel hayatına daha fazla girilebileceği, çünkü onun özel hayatının kamusal sonuçlar doğurup toplumu daha çok ilgilendiren nitelikler taşıdığı şeklinde kabul gören bir anlayış vardır. Konumları nedeniyle devlet adamları, yazarlar, sanatçılar, sporcular, gazeteciler bu nitelikte kişilerdir. Ve onlar eleştirilere daha açık konumdadırlar. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, siyasetçiler söz konusu olduğunda özel hayat kavramını daha dar yorumlar. Çünkü politikacının özel yaşamının korunması ihtiyacı ile siyasi konuların özgürce tartışılması dengesinin iyi korunması gerekir. Özellikle siyasilerin özel yaşamının bilinmesinde kamunun çıkarı vardır. Kamuoyu bu şekilde siyasilerin düşünce ve davranışları üzerinde fikir sahibi olur. Ancak bu tür haberlerin de hukuksal korumadan yararlanması için, ilgili yayının kişilerin görev alanlarıyla ilgisi olması gerektiği göz ardı edilmemelidir.

Bu çelişki ve doğuracağı ihtilaflar ile ilgili yargıya intikal eden ve kesinleşen kararlar, elbette ki yol gösterici olacaktır. Fakat bu tür kararların her olayın özelliğine göre farklılık arz edebileceği de bir gerçektir. İdeal olan böylesine önemli bir konuda genel kuralların olması, sınırların herkesin kabul edebileceği bir gerçeklikle çizilmesidir. Bunun bir üst irade veya yasa koyucu tarafından yapılması yerine, standartların belirlenip bu çizginin medya tarafından çizilmesi ve buna uyulması arzu edilen bir durumdur.

Burada bir hususun daha belirtilmesinde fayda vardır. Politik veya hukuka intikal etmiş önemli bireysel-toplumsal olaylarda, mutlaka bir taraftar da bulunmaktadır. Bu gruplar medyada kendi görüşüne yakın yayınları takip ederek aynı veriler üzerinden durdukları konuma göre farklı yorumlar yapabilmektedirler. Medya yapmış olduğu yayınla bir tür tartışma zemini oluşturmaktadır. Az önce belirtilen sınır çizilirken, bunun kalın hatlı olarak çizilmesi, gelişen toplumsal-hukuki süreçler ile ilgili bilgilerden kamuoyunun mahrum edilmesi neticesini verecektir. İnsanların bu tür olaylara ilgi duyması ve onlardan haberdar olma ihtiyacı düşünüldüğünde, bu kalın çizgi aynı zamanda dedikodu şeklinde haberlerin dolaşmasına zemin hazırlayacaktır. Toplumun ilgilendiren olaylarda veya kriz dönemlerinde insanların bilgi alma ihtiyacı da artmaktadır. Zira herhangi bir konuya yasak getirildiğinde, insanların ilgisi azalmamakta, aksine daha bir merakla konunun üzerine gidip gayri resmi kanallar zorlanmakta, bu da denetlenemeyen ve üzerinde müzakere edilmeyen bir takım söylentileri doğurmaktadır.

Hukukun temel prensiplerinden biri soruşturmanın gizliliğidir. Ancak politik veya toplumun önemli bir kesimini ilgilendirdiği için toplumsal bir karşılığı olan davalarda medyanın kitlesel olaylara duyarsız kalması beklenemez. Medya toplumsal beklentiyi karşılamak amacıyla gelişmeleri kamuoyuna iletir. İzleme ve bilme arzusu aynı zamanda toplumsal bir taleptir. Böyle bir talebe haber kuralları çerçevesi içerisinde cevap verilmezse, enformasyon ihtiyacı başka yollardan temin edilecektir.

Toplumsal konularda önüne geçilemeyecek nitelikteki merak ve bilme arzusu medyayı daha fazla araştırma yapmaya ve toplumun bu ihtiyacını karşılama yönünde yayın yapmaya zorlar. Yayınlar alenidir, haber yapanın imzası ile belli bir haber format ve standardını taşır, tartışılıp eleştirilebilir unsurlarını taşıyorsa hakkında soruşturma dahi yapılabilir. Yasaklama getirilerek toplumun haberden mahrum bırakılması daha sıkıntılı durumlara yol açabilir. Toplumun bilgi ihtiyacının doğru olarak karşılanması, toplumsal fayda açısından bir zorunluluktur, hatta bazı yasa dışı eylemlerin kamuoyuna yansımalarıyla 'caydırıcılık' yönü önem kazanabilir. Bununla birlikte, yasal çerçevenin de aşılmaması, hukuk devletinin bir gereğidir. Toplumsal ihtiyaç karşılanırken medya

tarafından çok dikkatli bir dil kullanılarak masumiyet karinesinin ihlal edilmemesi, haber yapılırken yorumdan kaçınılarak, algılanan fiili durumun yansıtılması bu tür tartışmaları en aza indirecektir.

Basın özgürlüğünün, ifade özgürlüğünün özel bir şekli oluşu ve diğer pek çok özgürlüğü besleyen niteliği gereği demokratikleşmeye olan katkısı, onun karşısında çoğu özgürlüğün sınırlanabilmesini zorunlu kılmaktadır. İki yarar çatıştığında kamu yararı uğruna özel yarar feda edilebilir. Sınırlamaya giderken, yapılması elzem olan korunmaya değer bir kamu yararı olup olmadığı sorusunu sormaktır. Toplumsal ihtiyaç kamu yararı ile destekleniyorsa, medyanın özgürlük sınırı daha da genişlemeli ve bu yönde basın özgürlüğünün önünü daha da açacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

MEDYA YOLUYLA YAPILAN İHLALLERDE HUKUKİ KORUNMA YOLLARI

Türk Medeni Kanun'unun 24 maddesi genel bir düzenleme yaparak kişilik haklarına saldırıda bulunulan kişinin hâkimden saldırıya karşı korunmasını isteyebilir. Hukuka uygunluk sebebinin bulunmadığı her durumda saldırı hukuka aykırı kabul edilecek ve kişi, MK. 25'de kendisine tanınan dava yollarıyla hukuki korunma imkânlarından yararlanabilecektir. MK. 25'de, "*Davacı, hâkimden saldırı tehlikesinin önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son verilmesini, sona ermiş olsa bile etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespitini isteyebilir. Davacı bunlarla birlikte, düzeltmenin veya kararın üçüncü kişilere bildirilmesi ya da yayımlanması isteminde de bulunabilir.*" denilmek suretiyle açılacak davalar genel olarak belirtilmiştir. Önleme, durdurma, tespit ve kararın yayınlanması ve üçüncü kişilere bildirilmesi davaları bu kapsamda ele alınmaktadır.

Cevap ve düzeltme hakkı da basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasını engellemek amacıyla, ilgili kişi veya kuruluşlara aynı araçlardan yararlanarak düşüncelerini açıklama, kendilerini savunma, yanlış beyanları düzeltme imkânı sağlayan bir haktır. Anayasanın 32. maddesi ile güvence altına alınan bu hak, Basın Kanununun 14. maddesi ile Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 28. maddesinde özel olarak düzenlenmiştir.

Kişilik değerine yönelik haksız bir saldırıda bulunulması, saldırıda bulunanın kusurlu olması, saldırı dolayısıyla parasal bir zarar doğmuş olması ve doğan zarar ile saldırı arasında illiyet bağının bulunması durumunda Borçlar Kanun'unun 41 ve devamı maddelerinde düzenlenen maddi tazminat davası yolu açıktır.

Kişilik hakkı ihlal edilen kişinin, yapılan saldırı nedeniyle çektiği acı ve duyduğu üzüntünün karşılığında, Medeni Kanun'un 25 ve Borçlar Kanun'unun 49. maddeleri gereğince manevi tazminat isteminde bulunma olanağı da vardır.

Yayınlar ile soruşturmanın gizliliğinin ihlal edilmesi Türk Ceza Kanun'unun 285 ve Basın Kanun'unun 19. maddesinde düzenlenmiştir. Bu durumlarda da cezai takibat yollarına başvuru imkânı mevcuttur.

MEDYANIN DENETLENMESİ

Kamu gücünü denetlemekle mükellef bir organ olan medyanın, kendisinin de kamusal bir güce dönüştüğü görülmüştür. Diğer güç alanlarında olduğu gibi bu gücün de istismar edilerek yasa ve genel ahlâk kurallarına aykırı şekilde kullanılması mümkündür. Medyanın topluma, gerçeklere ve demokratik sisteme karşı sorumlulukları vardır. Zira bu sektörde çalışanların aldıkları kararlar, yaptıkları haberler, yazdıkları metinler gündem belirleyerek toplumu yönlendirip şekillendirmekte, kitleler üzerinde etki yaratarak kamuoyu oluşturup davranış değişikliklerine sebebiyet verebilmektedir. İfade ve iletişim özgürlüğü altında yapılan yayınlar ve doğurduğu yukarıda belirtilen etki ve sonuçlar bir takım hak ihlallerine sebebiyet verebilmekte, böylesine bir güce sahip bulunan medyaların amaçları dışında bilerek veya bilmeyerek kullanılması bir tehlike oluşturmaktadır.

Medyanın hak ihlalleri yapmasına sebep olan etkenlerden biri tiraj veya reyting kaygısıdır. Günümüz ekonomik sistemlerinin her alanında olduğu gibi medya sektöründe de rekabet tüm şiddetiyle yaşanmaktadır. Bunun doğal yansıması olan medya işletmelerinin para kazanma amacı, tirajları ve izlenme oranlarını yükseltme hedeflerini de doğurmuştur. Bunlara gündemi belirleyerek elinde tutma ve toplumu yönlendirme, ekonomik ve siyasi gücü etkileme çabası da eklenince, bu amaçlar habercilik işlevini olumsuz etkilemekte, medya yöneticileri ve çalışanları haber inşası ve haber yayınına ikinci plana itebilmekte ve reklâm, reyting ve etkili birimleri yönlendirmeyi ön plana çıkarabilmektedirler.

Bunların bir yansıması olarak kişilik haklarına saldırı başlığı altında masumiyet karinesinin ihlal edildiğine dair şikâyetler, çoğu demokratik ülkede olduğu gibi ülkemizde de dile getirilmektedir. Anayasamızın 28. maddesi ile Basın Kanununun 3. maddesinde kişilik haklarının korunması amacıyla haber verme özgürlüklerine sınırlamalar getirilmiştir. Bütün bu sebeplere ilave olarak medyanın işlevsel kamu hizmeti görevi, iletişim araçlarının büyüyen gelişmesi ve yayılması, devletin bu

Türkiye Büyük Millet Meclisi... İNCELEME RAPORU... İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

araçların kullanımının hukuki çerçevesini tespit ederek kişi hak ve özgürlüklerini korumak gayesiyle birtakım önlemler almasını, bu alanda yapılan faaliyetlerin kontrol edilerek bazı sınırlamaların getirilmesini ve medyanın denetim altında bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Denetim yayın faaliyetine başlanması aşamasında izin, lisans ve yayın hakkı gibi aşamaları kapsadığı gibi yayının niteliğini de kapsayabilmektedir. Sorun bu denetimin kim tarafından ve nasıl yapılacağıdır. Bundan da önemlisi denetlemenin birey hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla yapıldığına tarafların inanması ve inandırılmasıdır. Denetlemede kontrol boyutundan ziyade düzenleme boyutunun öne çıkarılması gerekir. İşi iyi yapma bir ön kabüldür, ancak kural ihlallerinin yükümlülük getirmesi kaçınılmazdır. Denetime ilişkin yasal düzenlemeler akla hemen 'Sansür'ü getirmekte, bunun haricindeki denetim mekanizmaları da bir şekilde eksik kalmakta, yaşanan pratiklerde görüldüğü gibi meslek kuruluşlarını kapsayamamakta veya yeterli müeyyide uygulanamamaktadır.

Haberlerde, kişilik haklarına saldırı söz konusu olduğunda bunun yargısal müeyyidesi, başvurulup haklı olduğu takdirde mutlaka vardır. Bu tür durumlarda hukuk devreye girse bile, mesleki müeyyidelerin veya ortak meslek vicdanının daha caydırıcı olabileceği gözden uzak tutulmamalı, bunun yolu açılmalıdır. Medya çalışanları, kendi vicdanları ile meslek etik kurallarını kendilerine rehber edinmeleri amaç olmalıdır. Çünkü bir güç olan medyayı yönlendirenlerin sahip oldukları erdemler veya zaafılar çoğu zaman kamusal bir hizmet gören medyanın asli işlevlerini yerine getirmeleri açısından önemli bir hale gelmektedir.

Medya kuruluşlarının bizzat kendileri veya üst meslek kuruluşları aracılığıyla kendi iç denetimlerini sağlamak amacıyla etik değerler oluşturulmaları medyanın saygınlığı açısından önemli olduğu kadar, bireylerin korunması açısından da önem arz etmektedir. Medyaların hatalarını bizzat kendilerinin görmesi, yaptıkları yanlışları fark etmeleri ve bunları düzeltmeleri okur-izler nezdinde itibar artışına neden olacaktır. Yanlışların saklanması ve yine yanlışların başka kaynaklar tarafından ortaya çıkarılması durumunda bir güvenilirlik sorununun yaşanmasına vesile olacaktır.

Medyada özdenetimin sağlanması 'adalet', 'gerçeklik', 'objektiflik' ve 'doğruluk' gibi mesleki etik kuralların benimsenmesiyle gerçekleşecektir. Habere ulaşmak ve bunu aktarmak medya için sadece bir hak değil, aynı zamanda bir görevdir. Yazılı ve görsel medyanın her türlü sorumluluktan uzak bir haber verme özgürlüğü yoktur, aksine hem yazılı hem de görsel medya birey ve topluma karşı sorumludurlar. Medyaların

sorumluluğu herhangi bir düzenlemeyle belirtilmemiş olsa bile, kendi doğalarından kaynaklanan önemli bir sorumlulukları ‘vicdani sorumluluk’tur.

Kişilik haklarının korunması açısından da son derece önemli ve zorunlu olan özdenetim, medyanın özgürlüğünü kötüye kullanmaması, yasal yaptırımlara karşı kendini koruması ve kamuoyu karşısında saygınlığını ve güvenilirliğini sürdürmesi için gereklidir.

Birçok ülkede, medyanın kendi kendini denetlemesini kabul eden ve meslekî gelişmeyi hedefleyen kurallar ortaya konmuş ve medyanın uyması gereken bazı etik değerler geliştirilmiştir. Bunların uygulamasını kontrol eden iki temel kurum bulunmaktadır; ilki, etik kuralların pek çoğunu ortaya koyan ve kabul eden meslekî örgütler ve/veya iletişim konseyleridir. İkincisi ise, medya organlarının kendi içlerinde uygulamaya koydukları “ombudsmanlık” uygulamasıdır. Ombudsmanlık sisteminde, bu görevi yürüten kişinin gazeteye bağlı olması ve maaşını oradan alması, görevini tam anlamıyla yapabileceği konusunda şüpheleri de beraberinde getirmektedir. Bu sebeple, medyayı kontrol mekanizmalarına okur ve izleyiciler de dâhil edilmektedir.

Medya kamuoyu oluşturarak diğer erkler üzerinde denetim görevi yapmaktadır. Ancak medyanın kendisinin yaptığı yanlış ve hatalı uygulamalara karşı da bir kamuoyunun oluşması ve oluşturulması gerekmektedir. Toplumsal bilincin geliştirilmesinin yanında, bu bilinci harekete geçirecek unsurlar da aktif olmalıdır. Üniversiteler veya bağımsız araştırma kuruluşları devreye girerek yapacakları araştırma ve incelemeler ile bunun altyapısını hazırlayıp toplumun önüne koyacakları rapor ve değerlendirmeler ile yol gösterici rol üstlenmelidirler. Medya eksik ve hatalarını, nerede, ne tür yanlışlar yaptığını görüp bunun topluma yansımalarını değerlendirerek gerekli tedbirleri alma ihtiyacı hissedecektir. Bu alanda ülkemizde yeterli bir çalışma yapıldığı söylenemez.

Alt Komisyonun incelediği konu ve yapmış olduğu çalışmalardan esinlenerek Selçuk Üniversitesi tarafından, medyanın insan hakkı ihlallerini inceleyen bir proje de hazırlanmaya başlanmıştır.

Bazı katılımcıların ısrarla üzerinde durduğu konulardan biri de, özellikle radyo ve televizyonların yayınları ile ilgili hukuki altyapının henüz istenilen düzeyde olmadığı ve birçok düzenlemeye ihtiyaç duyulduğudur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne göre; Sözleşmenin 10. maddesinin 1.paragrafının üçüncü cümlesi açıkça devletlere özellikle teknik açıdan kendi yetki alanlarında yayıncılığın, bir lisans sistemi yoluyla organize edilmesini denetleme izni vermektedir. Fakat devlet de bu yetkisini kullanırken bir takım

kurallar ile bağlıdır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Komisyonu “*Devletler lisans sistemiyle ilgili sınırsız bir takdir serbestisine sahip değildirler. Sözleşme, lisans ile ilgili yayın girişimcilerine bazı hakları güvence altına almamış olmasına karşın, bununla birlikte, Devletin yapılan lisans başvurularını reddetmesi açıkça keyfi veya ayrımcı nitelikte olmamalı, sözleşmenin önsözünde gösterilen prensiplere, sözleşmede güvence altına alınmış haklara aykırı olmamalıdır. Bu nedenle lisans sisteminin çoğulculuğu, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gereklerine saygı göstermesi gerekecektir, bunların olmaması halinde demokratik toplum olmaz... Bu durumda sözleşmenin 10. Maddesinin birinci paragrafının ihlali söz konusu olur.*” diyerek bu sınırları belirlemiştir.

Konuya ilişkin yasal düzenlemelerin bir an önce gerçekleştirilmesi, alandaki boşluğu dolduracaktır.

YARGI MEDYA İLİŞKİLERİ

Hukuk devletinde, tüm kurumlar ile birlikte, yasama ve yürütmenin yanında yargının da şeffaf ve denetlenebilir olması esastır. Yargısal faaliyetlerin yapısının ve işleyişinin medya aracılığıyla topluma yansıtılması, bireylerin yargının işleyişi hakkındaki fikirlerini netleştirecektir. Eğer bir olumsuzluk varsa bu yargı tarafından düzeltilmeye çalışılacak, olumlu eylemler ise yargının güvenilirliğini ve itibarını artıracaktır. Güvenirliğin ön koşullarından biri şeffaflıktır. Bir kısım Avrupa ülkelerinde şeffaflıktan anlaşılanın bilgi ve belgelerdeki açıklık, ifade özgürlüğü, kamu çalışanlarının bilgi verme yükümlülüğü ve mahkeme tutanaklarının halka açıklığı olduğu düşünüldüğünde, çerçevenin ne kadar genişletilebileceği görülmektedir. Yine bazı ülkelerde memurların bile özel bilgiler dışında, gizli de olsa bilgi ve belge verme hakkının olduğu, kamuyu ilgilendiren davalardan önce medyaya davetiye gönderildiği bilinmektedir. İsveçte yapılan bir araştırmada yargının güvenilirliğini etkileyen unsurlardan biri şeffaflık diğeri de medya olduğu belirlenmiştir. Davalar ile ilgili haberlerin basında ele alınış tarzının halkın yargıya bakışını olumsuz etkilediği görülmüş, bu sonuç neticesinde basın ile ilişkilerin artırılarak toplumun doğru bilgilendirilmesinin, yargının güvenilirliğini artıracığına olan inanç, bu tür kararlar alınmasına ve uygulanmasına yol açmıştır. Sadece doğru kararlar vermenin yetmediği, bunların topluma yansıyış ve insanlarca algılanışının da önemli olduğu kanaatine varılarak, doğru bilgilendirme adına yargı-medya ilişkilerinin geliştirilmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Basına yapılan açıklamaların mümkün olduğunca açık olması, açık olunamıyorsa bunun sebepleri konusunda açık davranılması, mahkeme kararlarına ilişkin

Türkiye Büyük Millet Meclisi... İNCELEME RAPORU... İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

sözlü ve yazılı basın açıklamaları yapılması, bir davanın basın tarafından ilgi göreceğinin düşünülmesi durumunda medya konusunda eğitimli hukukçulardan birisinin dava sırasında hazır bulundurulması halen uygulanan yöntemlerdir. Yargının medyayı bir düşman olarak görmemesi, halkın doğru bilgilendirilmesi noktasında ortak çalışılması gereken bir meslek grubu olarak algılanması da çalışma prensiplerindedir.

Medya, hukuk ve toplum arasında bir köprüdür. Medyanın kullandığı dil ve yöntem önem arz etmektedir.

Adli olaylara gösterilen ilgi neticesinde, medya da bu yönde haber yapmaya yönelmektedir. Ancak bu haberlerin sunum şekilleri ve çoğu kez de hukuki literatürdeki kelimelerin yanlış kullanılması, olayın içerisindeki kişiler açısından son derece tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir. Adli haberlerin kamuya yansıtılması, toplumsal ilgi ve yarar nedeniyle normaldir. Haberin verilmesi toplumun ilgisini çekmekle birlikte, suçun bireylerce tartışılmasını sağladığı gibi, eyleme karşı bir refleks ve duyarlılık da oluşturmakta, bir şekilde suçun engellenmesine de yardımcı olmaktadır. Adli mekanizmanın işlediğini ve suçluların cezalandırıldığını görmek, suça meyilli kişiler üzerinde caydırıcı bir etki de doğuracaktır.

Suçla itham edilen kişi, haber konusu olduğunda, medya tarafından haberin veriliş tarzı itibarıyla suçluymuş gibi sunulabilmektedir. Aynı kişi mahkemede yargılanıp beraat ettiği durumlarda ise bu haber yapılmamaktadır. Yayınlar ile toplumun gözünde suçlu ilan edilen kişinin suçsuzluğu mahkeme kararı ile tescillenmesine rağmen, kişi toplum nazarında beraat edememektedir. Objektiflik sadece yargılama sürecini değil, yargılama sonucunda ortaya çıkan gerçeği de topluma duyurmayı gerektirir. Yargılama sürecinin çok uzun sürmesinin de etkisi olmakla birlikte, medyanın genelde bu ikinci yolu kullanmakta çok hevesli olmadığı görülmektedir. Haberin yapıldığı durumlarda ise suçlamayla eşdeğer, 'aklama' haberleri verilmemekte, olayın sıcaklığında haber ihtiyacı karşılandıktan sonra aynı önem atfedilmemektedir.

TEKELLEŞME

Medyanın özgür olmasının yanında, iç yapısındaki özgürlüğü ve iç demokrasisi de önemlidir. Medyanın kendi içinde özgür olması habere ulaşma ve yayma, düşünce ve kanaatleri açıklama hakkının tüm basın çalışanlarınca benimsenmesi, yapısal olarak da tekelleşmemesidir. Devletten beklenen ise medyanın haber verme, toplumun ise haber alma haklarını engelleyecek etkenleri önleyici tedbirler almasıdır. Vatandaşın haber alma talebinin karşılanamayıp medyanın asıl işlevinin dışına çıkmasına sebebiyet veren

olgulardan biri medyadaki tekelleşmedir. Basın faaliyetlerinin gerçekleşmesi elbetteki basın işletmelerinin varlığını gerekli kılar. Liberal anlayışı benimseyen ülkelerde, ekonominin en önemli ilkelerinden biri serbest rekabettir. Rekabet diğer işletmelerde olduğu gibi, medya işletmelerinde de büyüme eğilimini artıran önemli bir etkidir ve büyüme eğilimi tekelleşmeye olanak hazırlamaktadır.

Medyada tekelleşme veya yoğunlaşma, farklı medya sektörlerinin veya birden çok medyanın kontrolünün aynı grup veya şirkete ait olmasını ifade etmektedir. Yayın kuruluşları ekonomik olarak zor duruma düştüklerinde, yayın hayatlarını sürdürememekte, bunun sonucu olarak ta bazen kapanmakta, bazen da el değiştirmektedir. Medya patronları, başka yayın organlarına da talip olabilmektedirler. Genişleyen yayın organlarıyla politikalar da benzeşerek büyümektedir.

Ayrıca medyanın, kamuoyu ve iktidarlar nezdinde büyük bir güç oluşturması büyük sermaye sahiplerinin medyaya ilgisini artırmış, 'medya patronu' olmak rekabet ve güç oyununun bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır.

Böylesi bir süreç ifade özgürlüğüne getirilen kurumsal bir sınırlama olduğu kadar ekonomik kaygıların mesleğin etik değerlerini gölgede bırakması sonucunu da doğurabilmektedir. Demokrasinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için gerekli bulunan siyasal katılım, çok seslilik, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi faktörler, toplumda tartışma ortamı yaratarak farklı görüşlerin açığa çıkmasına ve gerçeğin bulunmasına katkıda bulunurlar. Demokrasinin olmazsa olmaz bir koşulu olan çoğulculuğun sağlanması ve korunması da önem kazanmaktadır.

Yine demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olan iletişim özgürlüğü ve özgürlüğün teminatlarından biri olan medyada çoğulculuğun güvencesi oluşturmalı ve medyanın kendi iç özgürlüğü de garanti altına alınmalıdır. Medya özgürlüğünü tehlikeye düşüren tekelleşme durumunun baş göstermesiyle medyalar, kendisini demokrasinin önemli bir unsuru yapan amaç ve görevlerinden uzaklaşır, kâr esas amaç olarak diğer değerlerin önüne geçebilir. Tekelleşme yoluyla, ifade özgürlüğünün medya aracılığıyla kullanılmasına sınırlı sayıda kişi ulaşır ve zamanla medya çalışanları tek bir politikanın sözcüsü durumuna düşer, yani ifade ve basın özgürlüğü sınırlanmış olur. Böyle bir durum aynı zamanda toplumun haber alma, farklı düşünce ve kanaatlere serbestçe ulaşabilme hakkını da kısıtlar veya ortadan kaldırır. Kişiler, haberlere, olaylar hakkındaki yorum ve eleştirilere arzuladığı geniş çerçevede ulaşamaz, bunları hep belli bir grup ya da grupların hatta bazen bir tek kişinin penceresinden görmek zorunda bırakılır ve daha da kötüsü bir süre sonra okuduklarının/izlediklerinin herkes için doğru olduğu şeklinde bir sabit fikre

kapılabilir. Ne okuyacağına birey kendisi karar vermez, buna karar veren medya alanında da gücü elinde tutan büyük sermaye sahibi ya da sahipleridir ki, bu durum en az devlet sansürü kadar yıkıcı etkileri olan bir başka tür sansür sürecine yol açar.

Bunun bir başka yansıması da muhabir ve yazarların, mensup oldukları medya kuruluşunun sahibinin ticari ilişkilerini zedelememek amacıyla kendi kendilerini sınırlamak ya da o çıkarlar doğrultusunda haberler yapmak zorunda kalmasıdır ki, bu da medya üzerinde yeni bir sansür modelini doğurmuştur. Sendikal haklarının yeterince sağlanamamasının da verdiği etki ile medya çalışanları kendi iş güvenlikleri açısından patronların tavırlarını da haber yaparken dikkate almak durumunda kalabilmektedirler.

Böylesi nedenlerle medya özgürlüğünün sağlanabilmesi için tekelleşmenin önüne geçecek etkili tedbirlerin alınması gerekir.

Tekelleşme aynı zamanda medya tarafından hakkı ihlal edilen bireyler açısından da olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Tekelleşme, hakkı ihlal edilenlerin yasal yollar dışında kendi düşünce ve görüşlerine yer verecek bir platform oluşmasına engel olmaktadır. Ülkemizde her grubun kendi medyası vardır ve bu gruplar kendi medyalarının her dediğini ve yazdığını sorgulamadan doğru olarak kabul etmektedir. Çoğulculuğun medya da sağlanması, toplumda farklı görüşlerin açığa çıkmasına ve gerçeğe ulaşılmasına katkı sağlayarak, farklı statü, grup veya bireylerin seslerini duyurabilmesini sağlar. Medyada tekelleşme belli bir kesimin toplumu etkileyip yönlendirmesi sonucunu doğuracaktır. Bilginin tekelleştiği bir toplumda, doğrular tekelleşir. Oysa ki gerçekte doğru hiçbir grubun tekeli altında değildir.

Medya özgürlüğü, medya çeşitliliğini ister. Medya özgürlüğü, medya çalışanlarının kurum içindeki özgürlüğü kadar, toplumun tüm kesimlerinin medyada temsiliyle de anlam kazanır. Toplumdaki değişik görüşler yeteri kadar medyada temsil edilmiyorsa, sadece belli çevreler medyada söz sahibi ise basın özgürlüğü temsil edilen kesimin lehine, ancak temsil edilmeyenlerin aleyhine çalışıyor demektir.

Medyanın dünyaya farklı yerlerden baktığı düşünüldüğünde, olayları değişik algılaması ve ona göre yansıtması doğaldır. Ancak bu durum objektif habercilikten sapmayı da beraberinde getirebilir. Yayın gruplarının çeşitlenmesi, bir noktada bu objektiflikten sapmayı da yeniden düzenler hale gelir. Tarafı olsa bile, her kesimin temsil edildiği yayıncılık anlayışının çoğalıp artması ideal bir durumu ortaya koyabilir.

İNTERNET MEDYASI

Bilgiye ulaşma, yayma ve iletişim konusunda sağladığı avantajlarla internet teknolojisi habercilik sektöründe vazgeçilmez bir alan haline gelmiştir. Medya kuruluşlarının kendi internet sitelerini kurarak internet üzerinden yayına başlamasının yanında, bireysel olarak haber sitelerinin kurulması ile internet medyacılığı da, bilişim ve internet kullanım hızına bağlı olarak artmaya başlamıştır. Özellikleri itibarıyla bu alan, ses, hareketli görüntü, metin ve resim gibi içeriklerin taşınabilmesi sayesinde radyoyu, televizyonu, gazeteyi, dergiyi, mektubu, kısa mesaj imkânını, telefonu, kısacası akla gelebilecek bütün iletişim türlerini ve araçlarını bünyesinde barındırmaktadır.

Bu gelişme gazete satışlarını ve reklâm paylarını belli bir oranda düşürmüştür. Uzun vadede ise daha da düşürebileceği öngörülmektedir. Nitekim *The Economist*'in İngiltere'de yaptığı bir araştırmada, yazılı basının 1995 yılında tüm reklâm gelirlerinden aldığı yüzde 35'lik payın, 2005'te yüzde 30'a indiği, 2015 yılına gelindiğinde bu payın yüzde 5'lik bir erozyona daha uğrayacağı tahmin edildiği belirtilmiştir.

Kısa sürede medya dünyasını bu denli etkileyen internet medyasının maliyetinin düşük olması, iletişime yeni bir boyut kazandırması, haberin hem ayrıntılı bir şekilde verilip hem de görüntülerinin yayınlanabilmesi, ulaşım ve bilgi alımının kolay olması, muhatap kitlenin aktif olarak iletişim kurup görüş ve düşüncelerini yansıtarak yayının doğrudan bir parçası durumuna gelmesi, haber akışının her an yenilenip güncellenebilmesi, sınırsız sayıda hedefe ulaşabilmesi, iletişimi daha interaktif, özgür ve demokratik bir yapıya büründürmüştür. Bu haliyle internet medyası demokrasinin gelişip düşüncelerin paylaşılmasına ve bilginin yayılmasına zemin hazırlamaktadır.

İnternet yayıncılığını cazip kılan çok önemli bir diğer faktör ise denetimin nerede ise yok denecek kadar az olmasıdır. Bu ise medyadaki etik ve hukuk kurallarının ihlal edilebilmesi gibi bir sorun doğurmaktadır. Etkili bir medyaya dönüşen internet, kontrolsüz bir alan olarak görülmekte, işleyişin amacına aykırı veya kötü niyetli kullanılması durumunda kişileri korumasız bırakabilmektedir.

Ulaşılan bir haberin, 'haber atlatma' ve 'zaman geçirmeme' kaygısıyla hemen verilmesi, internetin sağladığı teknoloji ile daha da kolay hale gelmekle birlikte, haberin denetimden geçirilmeyip doğruluğunun araştırılmadan yayınlanması gibi bir sakıncayı da beraberinde getirmiştir. Haberi hazırlayan kişinin belli olmayışı, sorunu daha da belirginleştirmekte, toplumun kontrolsüz haberlerin etkisi altında kalma tehlikesi artmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi... İNCELEME RAPORU... İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

Kontrol edilemez bu alan, televizyon ve gazete ile yapılan hukuk ihlallerinin internet ortamında çok daha fazla ve kolay yapılabileceğini göstermektedir. Diğer alanlarda hukuki düzenlemeler ile mağdurun hakkını arama, varsa yanlışlık düzeltme ve tazminat alma gibi yollar mevcut iken, internet alanında ki mağdurlar, hak arayacak veya dava açacak muhatap dahi bulamayabilmektedirler.

Yazılı ve görsel medya ile ilgili belirtilen genel kurallara internet medyasını da dâhil etmek gerekmektedir. Zira radyo, televizyon, gazete ve dergi gibi yayınlar vasıtasıyla oluşabilecek hak ihlallerinde yasal düzenlemeler mevcuttur. Türk Ceza Kanun'unun Tanımlar başlıklı 6. maddesinin (g) bendinde ki tanıma göre “basın ve yayın yoluyla” deyiminden “her türlü yazılı, görsel, işitsel ve elektronik kitle iletişim aracıyla yapılan yayınlar” anlaşılması gerekeceğinden internet yoluyla da yasanın ihlal edilebileceği açıktır. Ancak internette yapılan yayınlardan kimlerin sorumlu tutulacağı, servis ve erişim sağlayıcılarının sorumlu olup olmayacağı konularında mevzuatımızda yeterli bir düzenleme bulunmamaktadır.

Alandaki boşluğu dolduracak yasal düzenlemelerin bir önce yapılması gerekmektedir.

SONUÇ

1. Özellikle toplumu yakından ilgilendiren olaylarda veya hukuksal konularda toplumu yanlış yönlendiren bilgi kirliliğinin önlenmesi ve bilgi eksikliğinin giderilmesi amacıyla resmi kurumlarda gerekli birimlerin oluşturularak doğru haber akışı sağlanmalıdır. Gerekirse adliyelerde medya ve halkla ilişkiler büroları kurularak sağlıklı iletişim kanalları oluşturulmalı ve gizlilik içermeyen belgeler medya ile paylaşılmalıdır. Bilgilendirmeyi yapacak birimin kamu yetkisi kullandığı ve görevinin bilgilendirme olduğu düşünüldüğünde, farklı medya organlarına eşit mesafede yaklaşması, hem medyanın bu konuda hatalara düşmesini engelleyecek, hem de doğru haber akışının sağlanmasına vesile olacaktır. Bilgi talep eden medyanın doğru kaynaklardan bilgi alamaması halinde, bunu bir şekilde elde etmek isteyeceği, kaynağın yanlış veya yanlış olması durumunda, davanın tarafları ile birlikte toplumun ve yargının daha fazla zarar göreceği unutulmamalıdır.

2. Yargı mensuplarının basın sözcüsü sıfatıyla medyaya bilgi vermesini engelleyen hükümler mevzuattan çıkarılmalı, bu konuda yeni bir düzenleme yapılmalıdır.

3. Medyanın teknik bir konu olan adli konularda haber yapması sırasında yapılabilecek yanlışlıkların önlenmesi amacıyla 'Adli Haber Editörlüğü' medya kuruluşları tarafından bir alternatif olarak düşünülmeli, yargı muhabirleri için temel hukuk bilgilerini de kapsayan eğitim programları düzenlenmeli, meslek öncesi eğitim sırasında hâkim ve savcı adaylarına medya ve toplum ilişkileri konusunda eğitim verilmeli, medya kuruluşları ile Adalet Bakanlığı'nın işbirliği ile yargıya ilişkin haberlerin sunumunda 'etik ilkeler' belirlenmelidir.

4. Toplumu yakından ilgilendiren olaylar ve özellikle adli soruşturmalarda, kamu yararı, basın özgürlüğü ve bireylerin bilgilenip gerçekleri öğrenme hakları ile kişisel haklar çatışabilmektedir. Bu durumlarda kamu yararı öncelikle tercih edilmesi gereken bir unsur olmalı ve yayın yasakları en son başvurulması gereken bir yöntem olmalıdır. Ancak yapılan yayının haber vermek ve toplumu bilgilendirmek amacıyla yapıldığı da medya tarafından gözden kaçırılmamalı, yayında; yönlendirme, karalama ve hükmetme olmamalı, bireylerin mağduriyetine sebebiyet verilmemelidir.

5. Medyanın meslek standartları yükseltilmeli, mesleki birlik ve kuruluşların periyodik olarak düzenleyecekleri seminer, panel ve kurslarla çalışanların mesleki duyarlılıkları artırılmalı, otokontrol sistemi etkin bir şekilde çalıştırılarak özdenetim sağlanmalıdır. Mer'î hukukun yanısıra mesleki etik kurallar geliştirilmeli, bunların uygulanmamasının sadece kural ihlali yapan yayın organlarını değil, tüm medyayı sorgular hale getirdiği unutulmayarak, güven ve itibar kaybına sebebiyet veren eylemleri önleyerek yaptırım uygulayan ve tüm camiyayı içine alan mesleki bir mekanizma kurulmalıdır. Özellikle kişilik haklarına saygılı yayın konusunda gerekli bilgilendirilmenin yapılarak, yasal bir sınırlamaya ihtiyaç duyulmaksızın medyanın kendi istem ve iradesiyle bu alana müdahale etmemesinin ideal olan davranış biçimi olduğu bilinmelidir.

6. Bireylerin hakları, medyaya karşı daha kuvvetli bir hukuki koruma altına alınarak ihlallerde başvuracakları hukuki yollar hakkında bilgilendirilmelidir. Medyanın gücü karşısında mağdur pozisyonundaki bireylerin hukuken korunması medyanın daha sorumlu yayın yapmasına sebep olacaktır. Hukuki sınırlamalar ve cezai müeyyideler kadar, toplumsal duyarlılıkta harekete geçirilmelidir.

7. RTÜK'ün yapısı yeniden gözden geçirilerek, denetleme ve düzenleme görevini daha işlevsel yapabilmesini sağlayacak yasal ve yapısal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Sadece devlet eliyle yapılan bir kontrol mekanizması yerine, ortak denetim sisteminin benimsenmesi, idari otorite ve siyasi parti temsilcilerinin yanında yayıncıların, sivil toplum örgütlerinin, izleyicilerin ve konu ile ilgili taraf ve aktörlerin de kurulda temsili sağlanmalıdır.

8. Basın özgürlüğünün tam olarak sağlanabilmesi için, basının tekelleşmesini önleyecek yasal tedbirler alınarak çok sesliliğe imkân verilmeli, basın çalışanlarının mesleklerini daha özgürce yapabilecekleri ortamın oluşturulması adına sendikal haklarını güvence altına alan düzenlemeler yapılmalıdır.

9. Hızla gelişen teknolojiler karşısında hukuk kurallarının buna ayak uyduramaması bu alanda faaliyet gösteren kötü niyetli kişilere uygun bir ortam hazırlamakta, bu da habere konu olan bireyi savunmasız bırakmaktadır. Bunu önlemek

Türkiye Büyük Millet Meclisi... İNCELEME RAPORU... İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

adına internet yayınları ve bu yolla işlenen suçlar ile ilgili mevzuatın bir an önce düzenlenmesi, bu alandaki mevzuat boşluğunu dolduracağı gibi, kişilerin mağduriyeti önlenecek, internet medyasının amacına uygun yayınlar yapması toplumsal bilincin artmasına olumlu katkı sağlayacaktır.

10. Medya alanındaki etik ve habercilik kurallarının, internet medyası için de geçerli olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Hızla büyüyen bilişim sektöründeki gelişmeler hukuki alanda da karşılığını bulmalı, yasal düzenlemeler bu alandaki gelişmelerin gerisinde kalmayıp ihtiyacı karşılayacak nitelikte olmalıdır.

A. Gökhan SARIÇAM
Kırklareli Milletvekili
Alt Komisyon Başkanı

Edibe SÖZEN
İstanbul Milletvekili

Malik Ecdar ÖZDEMİR
Sivas Milletvekili

Şenol BAL
İzmir Milletvekili

Ayşe Jale AĞIRBAŞ
İstanbul Milletvekili

